

TREZIREA LA REALITATE

CSONGOR ȘI TÜNDE de Vörösmarty Mihály ● **TEATRUL MAGHIAR DE STAT DIN CLUJ** ● **Data reprezentației:** 10 ianuarie 1997 ● **Regia:** Csizmadia Tibor (Ungaria) ● **Decoruri și costume:** Király Anna ● **Ilustrația muzicală:** Demény Attila ● **Mișcarea scenică:** Liviu Matei ● **Distribuția:** Madarász Lóránd (Csongor), Senkálzky Endre (Neguțătorul), Boér Ferenc (Principele), Csiky András (Savantul), Kardos M. Róbert (Balga), Hatházi András (Kurrah), Bandi András Zsolt (Berreh), Bogdán Zsolt (Duzzog), Csutak Réka (Tünde), Gajzágó Zsuzsa (Ilma), Spolarics Andrea (Mirigy), Tóth Tünde (Ledér), Rekita Rózália (Regina nopții), Lőrincz Zsuzsa, Gajai Ágnes, Zorkóczy Zenóbia, Dimény Levente, Ambrus Emese, Szilágyi Kinga, Szilágyi Patkó Csaba, Posta Ervin (Zâne).

Vörösmarty Mihály (1800–1855), poet de seamă al epocii reformelor maghiare, canalizează orientările precoce ale literaturii fundamentate pe sentimente patriotice în direcția unui limbaj specific: așa-numita limbă poetică, bogată în jocuri multicolore ale fanteziei și în nuanțări ale stărilor sufletești. Limbajul poezilor și pieselor sale de teatru este un izvor de incântare și, totodată, un obiect de studiu pentru filologi. Moștenirea lui literară a fost preluată de alți poeți de seamă ai literaturii maghiare, precum Petőfi Sándor sau Arany János, mai târziu de Ady Endre și cercul său literar. Vörösmarty este considerat un precursor al limbii literare maghiare moderne. Din dramaturgia sa – căci domeniul acesta ne interesează acum – cităm drama **Zsigmond Király** (Regele Sigismund – 1823), tragediile **Solomon** (1827), **Kincskeresők** (Căutătorii de comori – 1832) și **Marót bán** (Banul Marot – 1839), comedia **A fátyol titkai** (Secretele voalului – 1835) și, nu în ultimul rând, poemul dramatic **Árpád ébredése** (Deșteptarea lui Árpád), cu a cărui primă reprezentare a fost inaugurat Teatrul Național din Budapesta, în 1837. Vörösmarty a avut și o prodigioasă activitate ziaristică, publicând între 1837 și 1842 cronici teatrale în revista „Athenaeum”. Avea un adevărat cult pentru Shakespeare, din opera căruia a tradus **Julius Caesar** și **Regele Lear**; a predat în favoarea romantismului francez, a elucidat conceptul de tragedie ș.a.m.d. Piesa lui cea mai valoroasă s-a dovedit a fi **Csongor și Tünde** (1831), considerată **Visul unei nopți de vară** al literaturii maghiare, mai ales prin finețea narațiunii, poezia ingenioasă, farmecul limbajului.

Acest poem dramatic este prelucrarea/adaptarea unei istorioare din secolul al XVI-lea, intitulată „Despre

prințul cu numele Argyirus și Zâna zânelor”. Se mai spune că originile legendei sunt italienești, însă susținătorii ideii n-au produs până acum nici o dovadă, în ciuda trăsăturilor comune consemnate de literatura comparată și de cercetarea etnografică. Alți studioși afirmă că piesa poartă în esență semnele confruntării dintre romantismul feeriei, idealist și, nu în ultimul rând, metafizic, și realitatea prozaică. Lumea visată de Vörösmarty și căutată de eroul pribeag Csongor este una imaginară; așa cum spune Savantul din piesă, „Lumea zânelor e-a poezilor, / E vis doar, destinat copiilor!”. Personajul principal își prefiră în minte imagini al căror aranjament contemplativ constituie vertebra principală a piesei. Peripeziile prin care trece el în căutarea fericirii, a preafrumosului divin, și apoi trezirea la realitatea crudă au ca urmare maturizarea sa dureroasă. Regăsirea pe pământ a femeii închipuite, Tünde (o adaptare a cuvântului „zână”), reprezintă de fapt sfârșitul copilăriei, al fericirii edenice, inocente. Metafora zânelor o reîntâlnim de altfel în literatura vremii, la Petőfi Sándor sau Arany János. Contradicțiile dintre vis și realitate, diurn și nocturn, absolut și relativ, adevăr și fals, iluzie și deziluzie ș.a.m.d. iau forma personajelor masculine, Csongor și Balga, respectiv feminine, Tünde și Ilma, care sugerează duplicitatea firii omenești. Autorul își populează opera cu personaje simbolice: un tânăr rupt din stele, Csongor, o tânără ruptă din soare, Tünde, un țaran cam zălud, Balga, o țarancă focoasă, Ilma, vrăjitoarea rea, Mirigy (în traducere „glandă”), un Neguțător (putred de bogat, la început, sărac lipit pământului, la sfârșit), un Principe (orgolios, apoi decăzut), un Savant (gânditor subtil, apoi dezzechilibrat mintal), o Curtezană (apatică), Drăcușori (trei la număr), simbolizând, fiecare, câte o trăsătură a firii omenești.

Spectacolul lui Csizmadia Tibor tinde asimptotic spre concepția filosofică a lui Vörösmarty, reușind o compilație între lumea basmelor și cea de astăzi. Dacă gândurile poetului rimează cu ale noastre – și acest spectacol stă mărturie –, putem spune că Vörösmarty, clasicul romantic, este contemporanul nostru. Iar cât de actuale sunt mesajele sale am constatat și în cazul montărilor lui Harag György (în 1983/84, la același teatru clujean) sau Merő Béla (în 1995/1996, la Timișoara).

În centrul variantei de acum se află vrăjitoarea Mirigy, „glandă” ce secretă otravă; eliberată de către Csongor, ea își părăsește locul de detenție (era legată de mărul cu poame de aur), asemenea lui Caliban, și își reia practicile distrugătoare: se pune, cu orice preț, în calea iubirii tinerilor. Mirigy este personificarea

înclinațiilor josnice, distructive ale firii omenești. Actrița Spolarics Andrea apare în rol nu ca o vrăjitoare convențională, ci drept încarnarea acestor înclinații latente; personajul ei, de o mare combustie internă, devine axul spectacolului.

În jurul ei, precum planetele unui sistem solar, gravitează întreaga distribuție. Csongor, simbolul purității sufletești, sublimă însușire omenească, pierde, în interpretarea lui Madarász Lóránd, din importanță; părul bălai, alura adolescentină și puținii ani petrecuți pe scenă nu alcătuiesc condițiile întruchipării adecvate a acestui rol dificil. Tünde, glorioasa frumusețe cerească, tălmăcită scenic de Csutak Réka, pare o făptură mult prea pământeană. Ilma, simbol al feminității reale, e inspirat concepută de Gajzágó Zsuzsa; duetele ei cu Balga, țaranul prostuț, cel mai simpatic personaj al montării, datorită dexterității profesionale a actorului Kardos M. Róbert, sunt printre momentele cele mai reușite ale spectacolului. Ledér-Curtezana, jucată de Tóth Tünde, este credibilă. Regina nopții, cu ținuta unei vampe hollywoodiene în interpretarea actriței Rekita Rózália, conferă întregului nuanțe esoterice. În rolul Neguștorului, octogenarul Senkálzky Endre cutreieră piscurile și adâncimile traiectoriei personajului cu multă sensibilitate. Principele, Boér Ferenc, se prăvălește de la „Raiul e-acolo unde mi-s eu” până la „Un spirit regal cade, vai, în groapă”. Savantul lui Csiky András decade, și el, de la „Mintea putere-i, căci domnește” la „Cine ești tu, ce capu-mi tulburi? / Spirit ești, sau ce, de vârfu-mi scuturi?”. Kurrah, Berreh și Duzzog, cei trei drăcușori neastâmpărați, reprezintă forțele jucăușe și sălbatice ale naturii; interpretați de Hatházi András, Bandi András Zsolt și Bogdán Zsolt, devin niște apariții simpatice, șugubețe.

În decorul creat de Király Anna, centrul scenei este ocupat de măr – pomul iubirii; fundalul se schimbă în funcție de povestire, folosindu-se și fosa orchestrei întru diversificarea locurilor de joc. Soluția materializării unor copaci (?) prin prezența câtorva studenți, aproape nemișcați timp de un act, nu cred că este o soluție fericită, deși poate fi un exercițiu pentru tineri: cât rezistă, înțepenii, în plin spectacol?

Ideea reluării pe prima scenă de limbă maghiară a țării a capodoperei **Csongor și Tünde** este binevenită; spectacolul lui Csizmadia Tibor, modern, agreabil, nu atinge însă nivelul valoric al celui semnat de regretatul Harag György.

STRACULA ATTILA